

Марущак О. А.,кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права, міжнародного права
Пенітенціарної академії України

ПОЛІТИЧНА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ

Анотація. У статті досліджено політичну функцію держави як ключовий механізм реалізації суспільних інтересів у сучасному правовому полі. Автор аналізує зміст цієї функції, її взаємозв'язок з іншими функціями держави, а також значення у формуванні політичної стабільності, забезпеченні національної безпеки та досягненні суспільного консенсусу. Особливу увагу приділено трансформації політичної функції держави в умовах зовнішніх загроз, кризових явищ і викликів демократії. Обґрунтовано, що ефективне здійснення політичної функції держави сприяє зміцненню легітимності влади, активізації громадської участі та захисту основоположних прав людини. Визначено перспективи подальшого вдосконалення політичної функції в контексті побудови правової, демократичної та соціальної держави.

Окремо розкрито специфіку та окремі наукові підходи до розуміння сутності політичної функції держави в умовах дії воєнного стану. Наголошено на тому, що в юридичній науці ця функція висвітлюється недостатньо системно, а найчастіше розглядається в контексті аналізу інших функцій держави. Автор підкреслює, що ключем до глибшого розуміння політичної функції сучасної української держави виступає характеристика державності – її суверенітет, який у період війни набуває особливого значення. Саме ця характеристика дозволяє чітко окреслити межі державної діяльності та диференціювати внутрішні й зовнішні функції. У таких обставинах функціонування української держави може бути спрямоване на забезпечення передбачуваності, ефективності та стабільного розвитку.

У підсумку автор зазначає, що політична функція держави є однією з базових і визначальних у системі функцій держави, оскільки саме через її реалізацію відбувається формування, вираження та захист загальносуспільних інтересів, а також забезпечення політичної стабільності та легітимності влади. Ця функція виступає механізмом злагодження інтересів різних соціальних груп, інструментом впливу на політичну свідомість та участь громадян у державному управлінні, а також засобом реалізації державної політики, зокрема в умовах соціальних трансформацій чи загроз національній безпеці.

Ключові слова: держава, функції держави, політична функція, трансформація функцій, національна безпека, воєнний стан.

Marushchak O. A. Political function of the state as a tool for realization of public interests

Abstract. The article examines the political function of the State as a key mechanism for realization of public interests in the modern legal field. The author analyzes the content of this function, its interrelation with other functions of the State, as well as its importance in shaping political stability, ensuring national security and achieving social consensus. Particular attention is paid to the transformation of the political function of the state in the context of external threats, crises and challenges to democracy. It is substantiated that the effective exercise of the political function of the State contributes to strengthening the legitimacy of power, enhancing public participation and protecting fundamental human rights. The author identifies the prospects for further improvement of the political function in the context of building a legal, democratic and social state.

The specifics and certain scientific approaches to understanding the essence of the political function of the State under martial law are separately disclosed. It is emphasized that in legal science this function is not covered systematically enough, and is most often considered in passing in the context of analysis of other functions of the State. The author emphasizes that the key to a deeper understanding of the political function of the modern Ukrainian state is the characteristic of statehood – its sovereignty, which is of particular importance in times of war. It is this characteristic that makes it possible to clearly define the boundaries of state activity and differentiate between internal and external functions. In such circumstances, the functioning of the Ukrainian state can be aimed at ensuring predictability, efficiency and stable development.

In conclusion, the author notes that the political function of the State is one of the basic and defining functions of the State in the system of functions of the State, since it is through its implementation that the

public interests are formed, expressed and protected, and political stability and legitimacy of the government are ensured. This function acts as a mechanism for reconciling the interests of different social groups, a tool for influencing political consciousness and participation of citizens in public administration, and a means of implementing the State policy, in particular, in the context of social transformations or threats to national security.

Key words: *state, state functions, political function, transformation of functions, national security, martial law.*

У сучасній системі державно-правових досліджень вагоме значення належить вченню про функції держави. Це вчення охоплює визначення поняття, природи, класифікації, специфіки, форм і методів реалізації функцій держави. Актуальність і складність цього наукового напрямку пояснюються багатогранністю державних функцій, що впливають із політико-правової природи держави як складного багаторівневого інституту. Ґрунтовний аналіз функцій дає змогу не лише окреслити ключові напрями діяльності держави, а й виявити способи їхньої практичної реалізації через діяльність органів державної влади у різних сферах суспільного життя. Саме через функції держави можна визначити пріоритетні напрями державного впливу, врегулювання яких є особливо важливим для стабільного розвитку суспільства.

У демократичній правовій державі політична функція виступає не лише як засіб організації влади та управління, а й як механізм досягнення суспільної злагоди, балансу між різними соціальними групами, забезпечення політичної стабільності та ефективного народовладдя.

З огляду на посилення глобалізаційних процесів, зростання політичної активності громадян, розширення інформаційного простору, а також складність соціальних запитів, перед державою постає завдання не просто реалізовувати політичну функцію, а робити це в інтересах усього суспільства. У цьому контексті актуальним є дослідження сутності, змісту, форм і механізмів реалізації політичної функції держави як інструмента забезпечення узгодженості державної політики з реальними потребами громадян, зміцнення демократичних інститутів та підтримки легітимності влади.

Таким чином, вивчення політичної функції держави як засобу реалізації суспільних інтересів має важливе значення для формування ефективної державної політики, удо-

сконалення механізмів публічного управління та забезпечення стійкого демократичного розвитку.

Питання функцій держави протягом тривалого часу залишалося у центрі наукової уваги багатьох дослідників. Дане питання вивчалось у контексті аналізу держави як провідного інституту політичної влади, покликаного забезпечити регулювання суспільних відносин. Тематика функціонального призначення держави та шляхів їх реалізації знайшла відображення у працях таких знаних учених, як В. Бульба, В. Василенко, М. Козюбра, А. Колодій, О. Копиленко, В. Котюк, В. Копейчиков, В. Кудря, О. Марцеляк, В. Мелашенко, Л. Морозова, В. Погорілко, О. Скакун, О. Скрипнюк, В. Співак, В. Темченко та інших.

Важливі напрацювання у сфері дослідження політичної функції держави зробили такі науковці, як В. Андрущенко, В. Горбатенко, Н. Нижник, В. Опришко, В. Тацій, Ю. Тодика, тощо. Однак питання форм реалізації політичної функції держави залишається динамічним і актуальним, оскільки воно відображає сучасні виклики та пріоритети державної політики, що стоять перед Україною. У зв'язку з цим є обґрунтованою потреба подальшого наукового аналізу форм здійснення політичної функції держави, а також її класифікації з урахуванням змін у суспільно-політичному середовищі.

Метою статті є дослідження політичної функції держави як ключового інструмента реалізації суспільних інтересів у демократичному суспільстві. У межах дослідження здійснюється аналіз сутності та змісту політичної функції держави, її проявів у системі державного управління, а також механізмів забезпечення балансу між інтересами різних соціальних груп. Особлива увага приділяється ролі держави у формуванні політичної стабільності, забезпеченні громадянської участі та легітимності влади. Стаття спрямована на обґрунтування важливості політичної функції

як умови ефективного функціонування демократичної правової держави.

Функції держави відображають стан взаємодії між державою та суспільством (внутрішні функції за їхнім призначенням), а також характер відносин держави з іншими учасниками міжнародних відносин (зовнішні функції). У цих функціях закладено історичний шлях розвитку держави, її соціальне призначення, особливості діяльності, що визначаються станом самої держави, інституційною структурою влади, а також закономірностями і специфікою соціально-економічних, політичних і духовних трансформацій у суспільстві [1, с. 111].

Сучасні виклики вимагають переосмислення теоретико-методологічних підходів для більш ефективного виконання політичної функції держави. У науковій літературі існує низка підходів до визначення змісту цієї функції, що відображають різні аспекти політичного процесу, ролі держави в ньому та механізмів взаємодії з громадянським суспільством. На думку Л. І. Кравченко, політична функція держави реалізується через формування, здійснення та захист державної політики, спрямованої на досягнення загальносуспільних цілей, стабілізацію політичної системи й забезпечення ефективного державного управління [2, с. 78]. Тут важливим є зв'язок між політикою держави як формою вираження суспільних інтересів та її функціональною здатністю трансформувати ці інтереси в конкретні управлінські рішення.

В. О. Котюк підкреслює, що політична функція держави включає в себе забезпечення політичної участі громадян, гарантування політичних прав і свобод, підтримання балансу між гілками влади [3, с. 167]. Це визначення акцентує на демократичному потенціалі політичної функції як способу залучення суспільства до управління державними справами.

П. М. Рабінович визначає політичну функцію як одну з основних соціальних функцій держави, що виявляється у формуванні, збереженні та зміцненні державної влади, взаємодії з інститутами громадянського суспільства, а також у регулюванні політичних процесів [4, с. 67].

Загалом, аналіз наукових підходів дає підстави стверджувати, що політична функція держави є комплексною за своєю природою. Вона охоплює як інституційну організацію політичної влади, так і забезпечення політичної участі громадян, стабільність політичної системи, реалізацію політичних прав і свобод. Саме через виконання цієї функції держава постає як провідний інструмент реалізації суспільних інтересів та гарантія демократичного правопорядку.

Українська дослідниця Л. Р. Наливайко виокремлює внутрішні та зовнішні функції держави, які відповідають політичній та зовнішньополітичній діяльності відповідно [5, с. 187]. Вона також поділяє наукові підходи до розгляду політичної функції держави на дві основні категорії: одна трактує політичну функцію як окрему самостійну лінійну функцію, інша ж не виділяє її окремо серед інших функцій.

Водночас У. І. Кузенко підкреслює, що політична функція держави має першочергове значення у формуванні демократичного суспільства, а діяльність держави загалом ґрунтується на створенні сприятливих умов для реалізації всіх інших функцій [6, с. 24]. Авторка акцентує, що політичний аспект притаманний усім функціям держави.

Також доцільним є розподіл політичної функції на внутрішні та зовнішні складові, які включають такі елементи: забезпечення участі громадян у формуванні органів влади; прийняття державних рішень через референдуми; гарантування права контролю над держуправлінням та виконанням ухвалених рішень; захист прав і свобод людини; забезпечення державного суверенітету; визначення правового статусу окремих територій та управління ними; формування політичної системи суспільства; створення демократичних умов для самоорганізації та самоврядування; розвиток громадянського суспільства; формування державної політики в різних сферах; захист конституційного ладу від насильницьких змін та збереження територіальної цілісності держави [6, с. 24].

Слід звернути увагу на думку С. М. Мельничука, який наголошує, що «завдання держави, які визначають систему її функцій, змі-

нюються з часом» [7, с. 93]. Це підкреслює інтегративний та трансформаційний характер функцій держави, що потребує постійного перегляду структури, форм і методів їхнього впровадження залежно від сучасних обставин.

Функції сучасної української держави не є абсолютними або завершеними, оскільки сама держава має динамічний і відкритий характер. Гнучка адаптація функцій до нових умов є ключовою характеристикою, адже їхня цінність полягає у здатності сприяти досягненню головних цілей держави, вирішенню конкретних завдань та здійсненню регулятивного впливу на ключові сфери суспільного життя [7, с. 94].

До зовнішніх функцій сучасної України належать, зокрема, функція міжнародного співробітництва та європейської інтеграції. Внутрішні ж функції включають забезпечення національної безпеки [8, с. 760–761]; встановлення і реалізацію правових механізмів регулювання суспільних відносин; гарантування прав і свобод людини, правового захисту особистості; підтримку розвитку та захист усіх форм власності як важливого інструменту державного устрою; соціальне забезпечення та розвиток соціального партнерства; створення умов для формування громадянського суспільства і взаємодії з ним.

Ці функції визначають зміст і межі повноважень державних органів, підприємств і установ, а також спрямованість їх діяльності на вирішення завдань, що стоять перед сучасною Україною.

Оскільки завдання визначають функції сучасної української держави, їх доцільно класифікувати за єдиними критеріями. Якщо основним критерієм вважати завдання держави, то функції та завдання спрямовані на реалізацію її ключових цілей – збереження територіальної цілісності, ефективне управління та сталий розвиток суспільства. Обсяг і масштаб діяльності держави визначаються змістом кожного з цих завдань. Важливою ознакою для глибшого розуміння політичної функції сучасної України є суверенітет держави, що набуває особливого значення в умовах воєнного часу. Саме ця характеристика допомагає окреслити межі державної

діяльності, розмежувавши зовнішні й внутрішні функції. Такий підхід сприяє конструктивній, передбачуваній діяльності держави, що є запорукою стабільності та раціонального розвитку.

Низка авторів вважає, що політична функція держави реалізується через участь у формуванні політичної системи, забезпечення політичної стабільності, захист національних інтересів та легітимізацію влади. Наприклад, О. В. Скрипнюк зазначає, що політична функція охоплює діяльність держави у сфері вироблення політичного курсу, організації політичної влади та створення умов для політичної участі громадян [9, с. 165].

Інші вчені, зокрема М. В. Цвік, пропонують деталізований поділ політичної функції на окремі напрямки, такі як: функція політичного представництва, інтеграції суспільства, забезпечення національної безпеки, а також функція політичної комунікації [10, с. 154]. Такий підхід дозволяє більш чітко визначити механізми реалізації державної політики в умовах демократичного правління.

Натомість, у працях В. Д. Бабкіна політична функція трактується як функція забезпечення державної єдності та керівництва суспільством [11, с. 78]. Учений вважає, що саме ця функція є фундаментом для реалізації інших функцій – економічної, соціальної, правозахисної.

Отже, у науковому дискурсі простежується тенденція до як змістового розширення поняття політичної функції держави, так і до її поділу на конкретні підфункції. Це обумовлено як еволюцією політичної системи, так і зміною суспільно-політичного контексту, зокрема, в умовах воєнного стану або політичної трансформації.

Традиційно політична функція держави розглядалася як забезпечення цілісності та збереження суспільства, створення умов для його стабільного та гармонійного розвитку. Проте в умовах війни ця функція набуває нових рис і завдань, серед яких: забезпечення контролю над територіальною цілісністю та державними кордонами; збереження національних цінностей і консолідація суспільства; захист національних інтересів держави через різноманітні інструменти внутрішнього

впливу і публічну дипломатію на міжнародній арені; організація та реалізація цілеспрямованих заходів щодо відновлення України у всіх сферах життєдіяльності суспільства; створення умов для повернення українців, а також забезпечення їхнього соціального, економічного, правового, політичного, екологічного та фінансового захисту.

Правове оформлення політичної функції сучасної України дає можливість, спираючись на стратегічні орієнтири, виконувати всі ці завдання у відповідності з реаліями сьогодення, «винайти власні спроможності як основу для гарантування власної безпеки» [12, с. 53].

В умовах воєнного стану політична функція держави набуває особливої ваги, а одним із її пріоритетних напрямів стає забезпечення державної безпеки. Війна вимагає від держави швидких, скоординованих і ефективних дій для захисту суверенітету, територіальної цілісності та консолідації суспільства. Державна безпека в цьому контексті розглядається не лише як сукупність заходів із захисту від зовнішніх загроз, але й як складний комплекс політичних, правових, соціальних і економічних механізмів, спрямованих на збереження стабільності державних інститутів та соціальної згуртованості.

Політична функція держави в умовах воєнного стану реалізується через створення та впровадження стратегії національної безпеки, яка включає прогнозування загроз, мобілізацію ресурсів, захист ключових інфраструктур, інформаційну безпеку та контррозвідувальну діяльність. Значну роль відіграє також консолідація громадянського суспільства, формування патріотичного духу та забезпечення правового захисту населення.

Змістовним аспектом державної безпеки є правове закріплення її пріоритетів і механізмів реалізації. Українське законодавство передбачає комплекс заходів, що дозволяють державі оперативно реагувати на загрози, запобігати їх поширенню та мінімізувати наслідки. Водночас, важливою є гармонізація цих заходів із міжнародними стандартами, що підсилює довіру партнерів і сприяє ефективній зовнішній політиці.

Таким чином, державна безпека в умовах воєнного стану виступає фундаментом політичної функції держави, яка забезпечує не лише фізичний захист території, але й підтримку суверенітету, стабільності суспільних відносин і сталого розвитку країни навіть у найскладніших обставинах.

Війна суттєво трансформує політичну функцію держави, надаючи їй нових рис і розширюючи спектр завдань. Традиційно політична функція спрямована на забезпечення стабільності, цілісності та розвитку суспільства, однак в умовах воєнного стану вона стає ключовим інструментом виживання держави і збереження її суверенітету [12, с. 54].

Основні виклики, з якими стикається держава в цей період, пов'язані із необхідністю консолідації суспільства, мобілізації ресурсів, забезпечення законності та правопорядку, а також ефективного управління інформаційним простором. У цей час політична функція повинна гарантувати баланс між забезпеченням безпеки і дотриманням демократичних норм, що є надзвичайно складним завданням у контексті обмежень, накладених воєнним станом.

Важливим елементом політичної функції під час війни є формування внутрішньої єдності, патріотизму, підвищення довіри громадян до державних інститутів та мобілізація суспільної підтримки. Через призму політичної функції держава також веде активну зовнішню політику, спрямовану на міжнародну підтримку, дипломатичні зусилля щодо послаблення тиску агресора та залучення партнерів до відновлення миру.

Узагальнюючи, можна сказати, що політична функція в умовах війни – це комплексна діяльність, яка поєднує оборонну, мобілізаційну, правову та соціально-політичну складові, що забезпечують стабільність, суверенітет та подальший розвиток держави навіть у найскладніших обставинах.

Отже, політична функція держави є однією з базових і визначальних у системі функцій держави, оскільки саме через її реалізацію відбувається формування, вираження та захист загальносуспільних інтересів, а також забезпечення політичної стабільності та легітимності влади. Ця функція виступає меха-

нізмом злагодження інтересів різних соціальних груп, інструментом впливу на політичну свідомість та участь громадян у державному управлінні, а також засобом реалізації державної політики, зокрема в умовах соціальних трансформацій чи загроз національній безпеці. У межах політичної функції держава виконує завдання легітимації влади, підтримання політичного режиму, забезпечення політичної участі громадян, гарантування політичних прав і свобод, а також реагування на виклики, що стосуються внутрішньої та зовнішньої безпеки. Особливої ваги політична функція набуває в умовах воєнного стану, коли необхідне швидке та ефективне

ухвалення політичних рішень, спрямованих на захист суверенітету, територіальної цілісності та демократичного ладу. Ефективна реалізація політичної функції передбачає співпрацю держави з громадянським суспільством, розвиток політичної культури, демократичних інститутів та впровадження інклюзивних механізмів участі громадян у прийнятті державних рішень.

Таким чином, політична функція держави є не лише засобом здійснення політичної влади, а й стратегічним інструментом досягнення суспільної згоди, забезпечення сталого розвитку та консолідації державного устрою відповідно до потреб сучасного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гайду С. В. Економічна функція держави під час війни. Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання: праці XXII Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих вчених (2 грудня 2022 р., м. Вінниця). Том 1 / ред. кол. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. С. 111–115.
2. Кравченко Л. І. Теорія держави і права: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 200 с.
3. Котюк В. О. Основи держави і права України. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 224 с.
4. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. Львів: «Кальварія», 2004. 162 с.
5. Наливайко Л. Р. Державний лад України: поняття, система, гарантії: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Запоріжжя, 2010. 535 с.
6. Кузенко У. І. Політична функція сучасної держави: поняття, зміст, структура. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2014. Вип. 28. Т. 1. С. 23–26.
7. Мельничук С. М. Правові форми реалізації функцій сучасної держави Україна: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2019. 478 с.
8. Антонов В. О. Конституційно-правові основи національної безпеки і оборони України. Конституційне право України. Академічний курс: підруч. для вищ. навч. закл.: у 2 т. / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Т. 2. Київ, Юридична думка, 2008. С. 760–799.
9. Скрипнюк О. В. Політична функція сучасної держави: теоретико-правовий аспект. *Право України*. 2018. № 5. С. 25–34.
10. Цвік М. В., Петришин О. В., Авраменко Л. В. та ін. Теорія держави і права: підручник. Харків: Право, 2021. 560 с.
11. Бабкін В. Д. Теорія держави і права: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 408 с.
12. Глуценко О. О. Функція забезпечення безпеки держави в умовах воєнного стану. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 1. С. 53–56.

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 14.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025